

RIIGIKOGU

8. istungjärk **Protokoll nr. 159 (17).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra kinnitamine. — 2. Riigi 1922 a. kulude lisaeelarwe nr. 2 — II lugemisel. Wastu wõetud. — 3. Järgmise koosoleku määramine.

Riigikogu koosolek 13. oktoobril 1922. a. kell 5 p. 1.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget. Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman.**

Walitsuse looshis: sõjaminister **J. Soots**, kaubandus-tööstusminister **K. Ipsberg**, põllutöominister **B. Rostfeldt**, rahaminister **G. Westel**, siseminister **K. Einbund**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, välisminister **A. Piip.**

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päewakorra Juhataja **A. Ke-**
kinnitamine. rem: Awan Riigikogu
koosoleku. Päewakord
on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei tehta, loen päewakorra kätte saadetud kujul wastu wõetuks.

Riigikogu läheb päewakorra arutamise juurde.

2. Riigi 1922 aasta **J. Annusson**
kulude lisaeelarwe (töer.): Austatud
nr. 2 — II. lugemisel. rahwasaadikud! Töö-

erakonna ettepanekust, mille eile rühma liige härra Schulbach tegi, on mõnel pool niiwiisi aru saadud, nagu tahaks tööerakond mõnesuguseid raskusi walitsusele selles küsimuses sünnitada. Asja selgitamiseks pean tähendama, et ei ole kawatsust mingisuguseid takistusi walitsusele igapäewases asjaajamises teha, waid küsimus seisab lihtsalt selles, kas need erakorralised krediitide nõudmised on küllalt läbi kaalutud ja küllalt põhjendatud ja kas on tingimata tarwis nendega enne esineda, kui järjekorraline eelarwe Riigikogus arutamisele tuleb. Selle kohta seletati täna rahaasjanduse komisjonis, et need ehitused tõepoolest tarwilikud on ja ma ei tahaks ka selle wastu waidlema hakata, kuid sellegi poolt peaks kindel olema, et niisugused tarwilised ehituskawad oleksid nii kuidas

kord ja kohus tehniliselt läbi kaalutud ja põhjendatud. Sellest, et walitsus peaks mõnesuguse üldise kawaga esinema, mis ligemalt ära määraks, kuidas lähemate aastate jooksul tahetakse meil riiklisi ehitusi teostada, wõiksime ka loobuda, kuid tuleks tingimata arwesse wõtta seda, kuidawiisi nende ehituste kawad on kokku seatud, kas nad on küllalt põhjendatud, ning tehniliselt läbi kaalutud. Mul on andmeid olemas, ma oleks rõõmus, kui härra minister need oma seletustega ümber lükkaks, mis tõendawad, et nende ehituskawadega ei ole mitte harilikku rada käidud, ning sellest wõib järeldada, et nad küllalt tõsiselt ei ole läbi kaalutud. Meil on tegemist kahe hoone ehitamisega, üks oleks rahaministeeriumi — tolliwalitsuse ja teine — kaubandus-tööstusministeeriumi — sadama aitade ehitus. Mis puutub üldiselt riiklistesse ehitustesse, siis on pidanud alati ehituspeawalitsus sel alal ikka enam ehk wähem oma arwamist awaldama, kuigi mõne ministeeriumi juures on õigus, endiste seaduste ja määruste järele, oma ehituskomiteed luua. Seda õigust tegelikult ei ole mitte tarwitatud. Iseäranis rahaministeeriumi juures on teada, et selle eelarwe harilikult ikka ehituspeawalitsuse kaudu käinud on. See ehituskawa, mis käib tolliwalitsuse maja kohta, on saadetud ehituspeawalitsusse läbiwaatamiseks, mitte aga kinnitamiseks ning läbikaalumiseks, nagu harilikult. Seal selgus, et selle kawa järele on lae chituseks ette nähtud niisugune konstruksioon, mille järele lage üldse ehitada ei saa, ning selle järele oleks kawa tulnud täiesti ümber töötada. Ehituspeawalitsus kogub andmeid selle kohta, mis pärast niisuguse konstruksiooni järele on tahetud ehitada, ta tahab läbi rääkida kawa autori arhitektiga ja nõndawiisi läheb 3—4 päewa mööda. Äkitselt nõutakse teedeministeeriumi seda plaani rahaministeeriumi kaebuse põhjal, et asi olewat liiga pikale weninud. Erawiisil saadetakse see kawa ilma numbrite teedeministeeriumi, ning oodatakse, et ta sealt kunagi tagasi tuleb. Paari päewa pärast küsitakse telefoniteel

teateid selle kawa üle ning teedeministeeriumist wastatakse, et ta juba kinnitatud olla.

Wõib olla, et administratiiv korras see arusaadaw on, et alamasutus ei saanud oma ülesandega toime ja ülemasutus lahendas selle küsimuse ära. Sellega wõiksime ka sisuliselt leppida siis, kui meil kindlustus oleks, et need kawad tehniliselt põhjendud ja läbi kaalutud on. On ju loomulik, et kui teatud eriülesande jaoks on asutus ametisse pandud, siis tuleks temale ka wõimalus anda tema peale pandud küsimusi ja ülesandeid lahendada, ja kui see asutus ei suuda sarnaseid küsimusi lahendada, siis tuleksid wastawad uuendused ja muudatused ette wõtta, seda ei ole aga tehtud. Küsimus on, kas see hoone, mida kawatsetakse ehitada, tõesti nii ehitatakse, et selle heaks maksaks raha anda. Selle kohta wahest wõiks herra minister seletusi anda, kas on hoone ehitus läbi kaalutud, kas on muuseas rahaministeerium oma komitee, keda ta endiste seaduste põhjal oleks wõinud luua, wiimasel ajal kokku kutsunud, et seda küsimust läbi arutada. Teiseks, mis puutub sadamaaitade ehitamisse, siis on seal wististe mingisugune sadama komitee ja seal peaks olema ka siseministeeriumi esitaja. Ehituspeawalitsuse poolt on seal olnud üks esitaja. Oleks wäga huwitaw teada saada, kas see sadama komitee on sadamaaitade ehitamist läbi kaalunud wõi mitte, ja kui ta läbi kaalunud on, mispärast on seal sarnased konstruktsioonid ette nähtud, mis ehitusseaduste põhjal mitte lubatud pole, nimelt sadama raioonis. Ehituspeawalitsuse seaduse järele on lubamata puu konstruktsioon, kuna see selles kawas on ette nähtud. Mina arwan, et Wabariigi Walitsuse esitajate seletused wõiks siin wäga hästi igasuguse kahtlustuse ära kaotada, kui nendes seletustes näidatakse, et tehniline külg täiesti põhjalikult on läbi kaalutud. Sellest wõiks siis ka tarwilikka järeldusi teha.

R a h a m i n i s t e r G. W e s t e l: Austatud Riigikogu liikmed! Kahjuks ei olnud mul wõimalik eile, kui riigi 1922 a. kulude lisaelarwe nr. 2 Riigikogus teisel lugemisel oli, lähemaid seletusi anda, sest ma ei teadnud, et see küsimus päwakorda tuleb, nõnda et ma ei kuulnud ka neid motiive, mis siin wastuwaidlejate poolt esile toodud olid. Ma kuulsin seda alles täna asja arutamise juures rahaasjanduse komisjonis. Seal tõendati muuseas, et need

motiivid, mis olid sundinud tööerakonna rühma ettepanekut tegema, olnud need, et ehitused, mida tänawu kawatsetakse ette wõtta, ei olla mitte waremalt ette kawatsetud olnud.

Teiseks, tolliwalitsuse sadama tegewus olla wähem, kui ta endisel ajal oli ja selle tõttu tuleks kahelda, kas üldse niisugust ehitust maksaks ellu kutsuda. Selle peale wõin ma tähendada, et ma ei taha siin lahutada sadamaaitade ehitamisest tolliwalitsusehoone ehitamist; sest nemad on wäga lähedalt seotud kogu meie sadama tegewusega, ja üldistes joontes tahaks ma nende kohta koos aru anda.

Sadama laiendamine on juba päewakorras olnud meie wabariigi esimestest päewadest saadik ja on õige mitmekesiseid kawatsusi tehtud. Mõned on koguni nii laialdased olnud, et meie nende teostamise peale lähemas tulewikus ei wõinud mitte mõtelda. Kuid tarwidus sadama tegewuse korraldamise järele on kogu wabariigi ajal õige tungiw ja suur olnud. Kõige pealt, mis tolli tegewusesse puutub, siis on kaebtusi tulnud mitmelt poolt, et ei rahulda publikumi ega kaupmehi, et seal mitmesugused korratused ette tulewad. Ma olen wiimane, kes tahaks seletama tulla, et ühes kui teises wabariigi asutuses wäärnähtusi mitte ette ei tule, neid tuleb, neid on ette tulnud. Kuid meie aparaat on noor ja temal on oma nõrkused. Üheks põhjuseks, mispärast meie tolliwalitsuse tegewus mitte laitmata ei ole, on ka wastawate ruumide puudus. Kaupmehed kaebawad, et neil wäga palju tegemist on, et kätte saada kaupa, et neil wäga palju jooksmist on ühest kohast teise. See on osalt sellega ühenduses, et ruumid wäga ebakohaselt on sisse seatud, ja ruumide uuendusega paraneksid ka mitmedki need puudused, mis praegu tolliwalitsuse juures ilmsiks tulewad. On kawatsetud juba waremalt seda läbi wiia, uut hoonet ehitada, kuid rahaline seisukord on wäga raske olnud ja ka käesolewa aasta eelarwe kokkuseadmise juures tuli ilmsiks, et meie pidime leppima üle 600.000.000 puudujäägiga, mis tuli krediit-operatsioonidega katta. Muidugi mõista, oli tarwis siis ka ühte ja teist õige kasulikku kawatsust edasi lükata, olgugi, et meie teadsime, et sellega teatawaid kahjusid riigile sünnitakse. Niisama on lugu ka aitadega.

Kui öeldakse, et meie sadama wõi tolli tegewus ei ole mitte weneaegse ulatuseni jõudnud, siis on see osalt õige niipalju, kui

see puutub kaalu wõi puudade arwusse. Meil ei ole weel praegu jõutud Tallinna sadamas nii palju läbi lasta, kui see sündis 1911 aastal. Kuid kui meie arwesse wõtame neid kaupe, mis enne sõda Wene ajal Tallinnas läbi läksid ja wõrdleme neid sellega, mis praegu läbi läheb, siis peab otsusele jõudma, et Tallinna tolliwalitsuse ja kogu sadama tegewus ei ole mitte vähem, kui ta enne sõda oli, waid ta on wiis kunni kuus korda suurem.

Suurem osa kaupadest, mis enne sõda üle Tallinna sisse weeti, oli puuwill ja söed. Igaüks, kes Tallinnas kauemat aega on elanud, mäletab, kuidas sadam aasta kümne eest wälja nägi: sügisel nowembri- ja detsembrikuust saadik oli terve sadama raioon alates sadamasillast ja lõppedes gaasiwabrikuga, suurte puuwillawirnadega täidetud, niisama nagu Kniep-Werner ja teised suured aidad puuwillaga täis olid topitud. Praegusel ajal on puuwilla vähem, aga selle asemel, peaaegu sel samal määral, teisi kaupe, mida ennem Wenemaalt saadi, nagu tekstiilkaupa, kalewikaupa jne. Nüüd tuleb suurem osa sellest, mida Eesti riik ise ei produtseeri, wäljamaalt sisse wedada, ja nimelt Tallinna sadama kaudu. Need kaubad on teise iseloomuga, kui näituseks puuwill, mida wõib suurte wirnadena wälja üles laduda ja presertidega katta. Need on kalliwäärtuslised kaubad ja tulewad kõik mahutada ladudesse. Edasi, suur osa nendest kaupadest, mis enne Tallinna kaudu sisse weeti, oli kiwisöed. Ja teada on, et igal wabrikul olid juba oma ladud kiwisöe alalhoidmise jaoks ja kiwisüsi weeti laewalt otseteed neisse wabriku ladudesse, ja hoiti seal alal. Ma wõiks weel palju niisuguseid näitusi ette tuua, mis tõendawad, et kogu Tallinna sadama tegewus on oma iseloomu poolest muutunud, on mitmekülgsemaks ja rohkem diferentseeritumaks läinud. Sellega on ka seletataw ruumide puudus ja ametnikkude rohkus. See on iseenesest arusaadaw, kui mõni suurkaupmees, kes kaupasid komisjoni teel müüb, wõib seda toimetada üksinda ehk tarwitades ainult ühte masinakirjutajat, kes kirjasid kirjutab. Kui aga neid kaupasid hakata en-detail müüma, siis oleks selle jaoks suur personal ja määratu suured laduruumid ja sisseseaded tarwilikud. Umbes nii on ka sadama tegewus wõrreldes sellega, mis tema enne sõda Wene ajal oli. Seda näeme meie ka töö rohkusest — praegu üheksa kuu jooksul on Tallinna tolliwalitsusest 37.000 tol-

lideklaratsiooni läbi läinud, kuna enne sõda kõige kõrgem arw oli kogu aasta kohta 6.000. Nõnda et meil on üheksa kuu jooksul kuus korda rohkem läbi läinud, kui enne sõda terve aasta jooksul.

See iseenesest weel ei anna ju absoluutset pilti, aga küll wõrdlewat pilti tegewusest, mis ta enne oli ja kuidas ta nüüd on. Nõnda, et nende kawatsuste tõsidusest ja tarwidusest saadi aru ka endiste walitsuste aegadel ja praeguse walitsuse ajal on nad mitmeti olnud walitsusel arutusel, aga ei ole, nagu ma juba tähendasin, wõimalust olnud neid läbi wiia, sellepärast, et wastaw tuluallikas, wastaw rahaline jõud puudub.

Kui nüüd rahaministeerium on otsusele jõudnud, et neid tänawuaasta ehitada, siis on tema just seda teinud wõttes arwesse praegust rahalist seisukorda. Nagu ma juba oma seletuskirjas lühidalt tähendasin, on meie sissetulekud 1922 aasta jooksul märksa suuremad, kui meie neid eelarwesse kawatsustena 1922 aasta kohta üles wõtsime. Seal on üksikud summad, mis õige suurtest tulude kawatsustest üle juba on ulatanud ja kindlad andmed näitawad, et ka kogu sissetulek suurem on esimese poolaasta kohta. Wõib ju olla, et sissetulekud teisel poolaastal, mõnel alal ka wähenenud, kuid kalkuleerides ka üsna ettewaatlikult, wõin ma ütelda, et meie tulud 1922 aasta jooksul suuremad on umbes 500.000.000 wõrra. Muidugi on sellest 500.000.000 juba teatud wäljaminekud tehtud. Riigikogu on lisa-eelarwe nr. 1 — 127.000.000 marga suuruses wastu wõtnud. Peale selle wõttis Riigikogu suwel perekonna-abiraha muutmise seaduse ja 13-kuu lisapalga seaduse wastu, kõigi sellega tuleb rehkendada. Kokku wõttes kõiki neid wäljaminekuid, mis umbes 400.000.000 wälja teewad, on nad siiski 100.000.000 vähemad, kui tulud. Muidugi oleksime meie wõinud need 500.000.000 — 1922 aasta eelarwe kokkuseadmise juures ilmsiks tulnud defitsiitide katteks ära tarwitada. Kuid, et meie pilt poole aasta jooksul koguni paremaks on muutunud, kui ette näha oli, siis oleme, arwan ma, õigustatud neid ettewõtteid, mida meie kasulikuks ja tarwilikuks peame, ka teostama. Ja mida rutem meie seda teeme, seda kasulikum ta meile on, iseäranis, mis puutub tolliwalitsuse ümberkorraldamisesse ja sadama aitade ümberehitamisse. On küsimus tõstetud, mispärast said wõetud selle peale wälja-

antawad summad just 1922 aasta eelarwesse ja mitte 1923 aasta eelarwesse. Just sellepärast, et wõttes wastu eelarwet wõime meie juba nüüd sügisel algust teha nende töödega, mida talwel mitte teha ei saa. Kui oleksime wõtnud aga ülesse need summad 1923 aasta eelarwesse, siis oleksime wõinud oma kawatsuste täitmisele asuda alles tulewa aasta kewadel, kuna nüüd wõime wälised tööd sügisel ära teha, jätkates sisemisi töid talwel. Mis puutub sadamaaitadesse, siis, wõib olla, tuleb aeg, kus meie ei ole enam nii eesõigustatud seisukohal transiidi mõttes, kuidas meie praegu oleme. Meie teame väga hästi, et mitmed teised Baltimere sadamad ei ole oma sisemiste korraldustega weel mitte nii kaugele jõudnud, et meiega wõimsalt konkureerida, milleks on mitmesugused põhjused olemas. Näituseks kannatawad Liibawi ja Windawi sadamad selle all, et raudteed, mis neid ühendawad teiste magistraalidega, on kitsarööpalised ehk Saksa mustri järele ehitatud, mispärast ka praegu nende wõistlus kaunis raske transiidi alal. Kuid lähewad mõned aastad mööda, peame meie juba palju suurema wõistlusega rehkendama. Ning siis on aitade ehitamine, wõib olla, juba hilja, kuid kui meie seda warakult teeme, on shansid olemas, et meil need aidad on juba amortiseeritud, on juba ennast ära tasunud. Ja need on nüüd need põhjused, mispärast seda võimalikult ruttu tuleks teha. Kui Riigikogu täna seda maha wõtab, ega sellepärast Eesti riik weel hukka ei lähe, aga sellega on meile siis ka mõned tuluallikad sulutud ja sellepärast arwan ma, et oleks tungiwalt tarwis neid kawatsusi juba nüüd läbi wiia, kui põhimõttelikult üldiselt nende poolt ollakse. Seda, mis rkl. Annusson puudutas, et siin teatud korda olla rikutud, — ma arwan, et teedeminister, kelle käes ehituse walwe on, sellekohta lähemaid seletusi annab. Mina isiklikult wõiksin ainult juurde lisada ühte, et mina, kui praegune rahaminister, selle ettepaneku tagasilükkamisest teisiti aru ei saaks, kui minule umbusalduse awaldamisest. Sest kui rahaminister, kes alati eelarwete kokkuseadmise juures teatawas mõttes kõikidele teistele asutustele tormaseks on, kes ainult sellega peab rehkendama, kui kaugele rahaline jõud ulatab ja paljugi kasulikku ettewõtteid tagasi on sunnitud lükkama, kui rahaline seisukord seda ei luba, asjata wäljaminekuid ise ette paneb, siis on siin etteheitega tegemist, et rahaminis-

ter kergemeelselt on talitanud. See oleks ainult, mis ma oma isiklises asjus tahtsin ütelda. Kordan aga weel kord, et kawatsatud ettewõtted on väga tähtsad ja tarwilikud, et krediit saaks lubatud sel määral, nagu ta rahaasjanduse komisjoni poolt on wastu wõetud. Sellepärast Wabariigi Walitsuse nimel toetan ma selle krediidi wastuwõtmist.

Teedeminister K. Ipsberg:
Austatud Riigikogu liikmed! Sisuliselt andis juba rahaminister enam-wähem seletust nende kawatsuste kohta, mis täna siin arutamisel on, ja mille teostamiseks Wabariigi Walitsus krediidi nõudmisega on esinenud, mida ka Riigikogu, esimesel lugemisel lisakrediidi seadust wastu wõttes — on toetanud. Oleks ehk üleliigne siin sisuliselt weel pikemalt peatada, kuid motiweerimiseks kuluks paar sõna siiski ära, enne kui ma härra Annusson'i liht wormiliste küsimuste peale üle lähen.

Minewaaastane nawigatsiooni praktika on meie teatawat õpetust annud. Meil on enam-wähem selgunud, kuidas meie sadam töötab, missugustel kuudel temal rohkem tegemist on, kust ja kuidas need kaubad siia tulewad. Meie olime, näituseks, suwel koguni arwamisel, et ehk ei kogu niipalju kaupasad, kuna Tallinn suwe jooksul harilikult vähem töötab ja laewasõit otsekohe Peeterburi on juhitud ja et kaubad meie ladudest wähenewad, nii et sügiseks meie suuremad transiitkaupade ladud kõik tühjad on. Tuleb aga wälja, et ei ole mitte nii — meie ladud on praegu weel täis, kaupasad tuleb ikka weel juurde, ja sellepärast on ka ladude ehitamine tungiwalt tarwilik, iseäranis seda arwesse wõttes, et meie raudteed palju paremini töötawad, kui Wenemaa raudteed. Meie raudteed wõiwad 500—600 wagunitäit kaupa päewas wastu wõtta ja edasi saata, kuna aga wenelased minewal hooajal ainult umbes 300 wagunit wõisid piiri peal wastu wõtta ja sedagi väga lühikesel perioodil, ainult mõne päewa ehk nädala jooksul. Ma ei taha sellega ütelda, et see alles nüüd suwe jooksul selginud on, kui näha oli, et ladud mitte ei tühjenenud, waid ladude suurendamise küsimus on wist niisama wana, nagu täna härra Laidoner rahaasjanduse komisjonis tähendas, niisama wana nagu meie Eesti riik on. Minu eelkäija kaubandustööstus ministri ametis oli rkl. härra Kukk. Tema ajal on kaubandus-tööstusministee-

riumis kawatsusi ja eelarweid tehtud koos meriasjanduse peawalitsusega ladude suurendamiseks. Et ladusid suurendada tarwis on, selle üle ei maksa palju kõneleda. Ma lisaks ainult juurde, et meil on kõik eeltööd tehtud selleks, et nende ladude ehitamist kiirendada ja arwatawasti, kui krediitid tarwitada on, töid nii rutuliselt lõpetada wõib, et weel selle nawigatsiooni ajal neid aitasid tarwitada saab, sest ehitustööd on õige lihtsad, — neli seinat ja katus, nii et töö õige ruttu läheb.

Mis nüüd puutub härra Annusson'i küsimusesse, ehk õigem kahtlusesse, kas on see aitade ehitamise kawa läbi mõeldud, kas on tema ka wormiliselt ja sisuliselt läbi arutatud, kas ei ole mitte suuremaid kawatsusi tehtud, siis on mul selle kohta järgmist ütelda: meil on ministriumis suuremaid kawatsusi olemas. Teedeministriumis on kõige meie sadama reorganiseerimise küsimus päewakorral. Ja pean ütleva, et see küsimus ei ole mitte nii wäikene, et teda paari nädala ehk paari kuuga walmis saab teha ja temale kõige õnnelikumat lõppu ette näha, waid nende küsimuste kallal töötatakse praegu edasi ja see, mis praegu ette tuuakse, on ainult üks wäikene osa nendest kawatsustest. Meil on seal kawatsusel suuremad raudteede ümberpaigutamised, on suuremad aitade ehitused, on suuremate ametiruumide muretsemine, nagu tolliwalitsusel ja meriasjanduse peawalitsusel. Meriasjanduse peawalitsusel on sadama territooriumi laiendamised päewakorras endise kindluse keskladu platsil, mis Wene kindlusest järele jäänud ja mis praeguse ajani osalt sõjaministriumis ja osalt kaubandus-tööstusministriumis tarwitada on olnud riigiwaranduste likwideerimise osakonna käes. Oleme seda maa-ala koondanud teedeministriumis kätte, et teda sadama territooriumi laiendamiseks ära kasutada. On suured kawatsused ladude ja aitade ehitamiseks. Meie ei tahaks sellega mitte riigi eelarwet koorjata ja sellepärast on ka kawatsetud neid osa-wiisi ärilisel teel läbi wiia, sellega et teatawatele ettewõtjatele pikema aja peale õigus antakse sinna aitasid ehitada selle tingimisega, et need aidad määratud aja järele riigi omaks jääwad. Ma ütlen, niisuguseid kawatsusi on palju ja mitte ainult sellel alal, waid on ka weel teisi kawatsusi näituseks, kuidas riiklistele asutustele, meie ministriumidele, mis praegu osalt weel erakorterites asuwad, oma maja ehitada. Seda kõike, nii ütelda,

ärarippuwaks teha nendest kahest wõrdlemisi wäiksest kawatsusest, kahe aida ehitamisest, seda ei arwanud teedeministrium mitte wõimalikuks teha. Ainult seda wõib ütelda, et need aidad käiwad üldise plaani, üldise kawa sisse. Wõib olla, et arwatakse ehk wahest, et neid tuleb pärast ümber paigutada, see ei ole mitte õige, seda ei tule mitte, waid nemad on juba üles wõetud sadama üldise tehnilise reorganiseerimise ja ümberehitamise tööde kawa sisse. Härra Annusson küsib aga rohkem detailselt, kas on need ehitused nii ütelda tehniliselt põhjendatud. Ma saan nii aru, et kas nad wastawad ehitustingimistele, mida harilikult ehituse teostamise juures ette pannakse. Selle peale wõin ütelda: jah, nemad wastawad täiesti nendele nõuetele, mis harilik ehituse wiis niisuguste ehituste teostamise juures nõuab. Siin on härra Annusson koguni ette pannud küsimise, et katuse konstruktsioon ei wastaw nõuetele ja kuidas on plaanide kinnitamisega lugu. Pean ütleva, et plaanid on kinnitatud nii, nagu seda meie seadused nõuawad. Ehitusseaduste järele ei nõuta teedeministriumile alluwate ehituste juures mingisugust teist kinnitamist, kui ainult teedeministri kinnitamist. Hiljuti, see on möödäläinud Riigikogu istungjärgul wõeti Riigikogu poolt seadus wastu, mis andis kõik need õigused ehituste alal ja ehituste korraldamiseks riigis, mis olid senni siseministri wõimupiiris, teedeministriale. Nende õiguste põhjal on teedeministril praegu needsamad õigused, mis olid ehitusseaduste, „Строительный устав“i järele siseministril. Ehitusseaduse esimene paragrahw ütleb, et ehituste pea- ehk üldine korraldamine lasub siseministriumis peal, ehk meie seaduse järele teedeministriumis peal. Kõik awalikud ehitused, mis publikumile tarwitamiseks on määratud, kinnitab endise seaduse järele kas kuberner, ehk siseministrium ja seesugune ehitus on ka tollimaja ehitus. Tollimaja on üldtarwiline ruum ja üldtarwitamiseks määratud, nõnda et seda ehitust oleks wõinud ka meie ehituspeawalitsus kinnitada. Ehituspeawalitsus, pean ütleva, on üldiselt üks arusaamatus, mis meil olemas on. Meie endiste seaduste järele ehituspeawalitsust olemas ei olegi. Ma arwan, see eksitus on tulnud wist selle läbi, et esimene paragrahw ehitusseaduses ütleb Wene keeles nii: „Главное управление гражданским строительством в империи лежит на обязанности министерства внутренних дел“ jne. Ja siis loetakse

üles asutused, mille kaudu seda korraldamist teostatakse ja mingisugusest ehituspeawalitsusest juttu ei ole, waid see paragrahw näitab, et üldine korraldus (управление) on teedeministeeriumi käes, meil on sellest aga tehtud mingisugune ehituspeawalitsus. See asutus on omal ajal tekkinud ja kuulub reorganiseerimise alla. Tollimaja suurendamise plaani, kui awalikku ehitust, kinnitas teedeministeerium. Selle tõttu, et ehituspeawalitsus omi asju sagedasti pikkamisi ajab, kinnitab niisuguseid plaane teedeministeeriumi tehnika osakond, mis praegu meie seaduste järele ehitusosakonna ülesandeid täidab. Osakond tuli otsusele, et plaan on õieti tehtud ja teda wõib kinnitada. Mis puutub katuse konstruktsiooni, siis wõin ütelda, et tollimaja uus operatsiooni saal õige lai on, koguni laiem kui see Riigikogu saal ja katuse konstruktsiooni kohta ei olnud mitte staatilisi andmeid, wäljarehkendusi, kuid see ei takistanud plaani kinnitamist. Ma wõin näituse ette tuua, mis omal ajal meie „Estonia“ teatri ehitamise juures ette tuli. Seal oli staatilisi andmeid, wäljarehkendusi palju tarwis — pärast, kui see hoone walmis sai, oli umbes 4—5 tollilised raamatud wäljarehkendusi olemas. Siis leidis kubermangu walitsus wõimalikuks, ehk küll heal meel selle ehituse peale ei waadatud, hoone plaani kinnitada selle tingimisega, et staatilisi andmeid pärast sisse wõis anda. On olemas ju igas linnas ja igal maal niisugune kord, et plaani kinnitatakse selle tingimisega, et wäljarehkendused pärast, enne konstruktsiooni täidewiimist, sisse antakse.

Mis puutub härra Annusson'i küsimisse materjaali kohta: kas materjaal tulekindel, wõi mittetulekindel on, siis wõin tähendada, et ehitatakse tulekindlast ja mittetulekindlast materjaalist, ehk mõlemast koos. Sadama piirkonna kohta ei ole mitte seaduses ette nähtud, et kõik materjaal, mis wähegi tarwitusele tuleb, peab tulekindel olema. Meil on elewaator, mis on seaduse järele ehitatud, kuid tema katus ei ole mitte ainult tulekindlast materjaalist, seal on puuosasid ja ka põrand on puust ehitatud. Meie aidad on kawatsetud ehitada kiwist seinte ja põrandaga, puust sarikate ja plekk-katusega, ja niisugust ehitust loetakse ehitusseaduste järele tulekindlaks. Loetakse isegi ka pappkatus tulekindlaks. Ka ei ole kõik kaup, mis aita sisse tuleb, tulekindel: aita-des asuwad näituseks puuwillawirnad.

Ollakse praegu niisugusel arwamisel, et sadamaladud üldse ei pruugiks mitte tulekindlast materjaalist ehitatud olla. Seaduses ei ole selle kohta midagi kindlat ette nähtud, sest meil ei ole sadamate kohta eri ehitusseadust, waid searsed ehitused käiwad üldiste ehitusmääruste alla. Ehitada kawatsetawad aidad on tulekindlad ja wastawad seaduslikudele nõuetele, kuigi ustes ja katuse konstruktsioonis kõik materjaalid tulekindlad ei ole.

Siinjuures peab silmas pidama, et meile wäga tähtis on aitade ehitust rutemini walmis saada. Tehnika ja seadus on siin teatawas mõttes kokku leppinud: seadus ei ole mitte nii wäga armuta, et ta ehitajaid kalli materjaali tõttu eemale peletaks.

Nii oleks siis wormaalsest küljest ehituse plaanid korras. Ma pean ütlemä, et olen isikliselt niisugusele seisukohale asunud sellest ajast saadik, kus ehituse walwe kohustused teedeministeeriumi peal lasuwad, et niisuguseid juhtumisi ette ei tohi tulla, nagu riigikoguhoone juures, mis omal ajal ehitati ilma kindla plaanita. Ma imestan, kuidas sel ajal ei küsitud, kas see suur hoone ka tulekindel on wõi mitte ja kas ta on plaani järele, waid siis ehitati sajamiljoniline hoone üles ettepanud skitsede järele, siis oli iseäralik usaldus selle isiku wastu, kes skitsesid tegi... (J. Tõnisson (rhw.): Aga see ei tohiks meile ju eeskujuks saada.) Ma arwan ka, et see ei tohiks meile mitte eeskujuks saada ja sellepärast olen ka abinõud tarwitusele wõtnud, et tulewikus kõik ehitused kinnitatud plaani järele sünniksid.

Pealegi amortiseeriwad need ladud ennast 2 kuni 3 aasta jooksul. Ütleme, ladusse mahub 500.000 puuda kraami ja kui meie wõtame päewas iga puuda pealt, näituseks, ühe penni hoiuraha, siis teeks see 5.000 marka päewa kohta wälja; aasta jooksul tuleks sel teel ligi 2 miljoni marka sisse. Ladud ei ole nüüd küll alati täis, aga siin tuleb arwesse wõtta, et puuda pealt rohkem kui 1 penn hoiuraha wõetakse: praegune hind on 5½ penni puuda pealt. Kui meie 2½ ehk 3 penni puuda pealt rehkendame, siis saaksime aasta jooksul umbes 5 miljoni sisse ja nii tuleks wälja, et need ehitused 2 ehk kõige rohkem 3 aasta jooksul ennast amortiseeriks.

Aga see ei ole mitte kõige tähtsam — seda raha nii ruttu tagasi saada, waid tähtis on see, et aidad kaudselt toetawad

meie sadamatööd ja on meie raudteedele abiks: aitavad neid kaupsid, mis sisse tulnud, ära mahutada, sest Wene raudteed ei jõua kõike kaupa niisugusel arwul läbi lasta, kui meie omad. Sellepärast oleks nende aitade ehitamine täiesti tarwilik ja kui nüüd Riigikogu heaks arwab sellejaoks tarwisminewat krediiti tagasi lükata, siis ma juhiksin Riigikogu liikmete tähelpanu selle peale, et see oleks sama, kui otsekohe riigile kahju teha.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härrad rahaminister ja teedeminister on püüdnud nende ehituste tarwilikkust põhjendada, mille jaoks nõutakse raha käesolewa lisaeluarwega. Kuid see tarwidus oli ennegi teada ja sellejuures ei ole kaheldud, nende wastu ei ole sisuliselt mitte waieldud. Asjal on sootu teine külg. Küsimus ei seisa mitte selles, kas tuleb ehitada, waid kes ehitab. Praeguse walitsuse majanduspoliitika kohta on rahulolematu walitsemas ja seda mitte tude, waid ka koalitsioonist osawõtjate üksinda walitsusest eemalseiswate kih-erakondade juures. Muidugi on see walitsuse majanduspoliitika praegu täiesti kokkuleppe poliitika. Meil on ju teada, et meie walitsus on waike walitsus. Deklaratsioonid ei ole ette kantud. Et siiski mingisugune kokkulepe nende rühmade wahel on olemas, kes walitsusest osa wõtawad, seda näitawad need 19 punkti, milledest 8 punkti käsitawad maa-küsimust, teised sotsiaalpoliitilisi ja majanduspoliitilisi küsimusi. Missugused need kokkuleppe punktid just on, seda ei ole muidugi awalikult teada antud. Kõigest sellest, mis meie näeme, wõime oletada, et kokkuleppele on jõutud majanduspoliitika alal. Nüüd on aga selgunud juba mitmendat puhku sarnane nähtus, missugune parlamentaarses riigis mitte ette tulla ei tohiks: tuleb ette, et rühmad isegi ei toeta mitte walitsust neis küsimustes, millede kohta on kokku lepitud. Need rühmad ise kahtlewad selle juures, kas lubada walitsusele raha wõi mitte teatud ülesannete täitmiseks. Kui niisugune nähtus ette tuleb, siis on see tõenduseks, et see majanduspoliitika, mida aetakse, halb on, wäga halb on, äärmiselt halb on, ja sellele tuleb lõpp teha. Opositsiooni rühmad, kes praegu walitsuse selja taga seisawad, on arwamisel, et see poliitika, mida praegu aetakse, Eesti riigile mitte wastaw ei ole ja et seesuguse poliitikaga rahwa huwisid ei tabata. Tuleb pääseteed leida. Pääseteed wõib ka leida, kui

seda otsitakse. Kui walitsuse kandwam osa — tööerakond — on leidnud, et seda walitsust, kust nad ise osa wõtawad, kes töötab nende kokkuleppe alusel, usaldada ei wõi, siis on ainukene wäljapääsetee — eelarwet oma täies ulatuses tagasi lükata. Alles siis oleks arwata, et niisugused nähtused, mis wiimasel ajal wäga suurel määdul meil ilmsiks on tulnud, kaowad. Kui aga sennine majanduspoliitika edasi kestab, siis seisame meie warsti nähtuse ees, et meil ei asutata aktsiaseltse härrade Volkenstein'i ja Strandman'iga eesotsas, mitte ainult kitsarööpaliste raudteede ja õhulaewade ülewõtmiseks, waid ka laiarööpaliste ja isegi sõjalaewade ülewõtmiseks eraseltside kätte. (K ä t e p l a g i n p a h e m a l p o o l.)

A. Schulbach (töer.): Kui ma eile ettepaneku tegin — sellest eelarwest kahte summat maha wõtta, — siis puudutasin mina peaaesjalikult selle eelnõu wormilist külge. Kuid mitte üksi wormilist külge, waid ka sisulist, sest wormilisel küljest oleks pidanud terve lisa-eelarwe tagasi lükkama. Minu ettepanek käis kahe summa kohta, sest Wabariigi Walitsus oleks pidanud juba aasta algul ette nägema, et walitsusel neid hooneid tarwis on. Et see aga aasta algul walitsusel teadmata olnud, olenewat sellest, et Wabariigi Walitsuse esitaja, härra rahaministri sõnade järele walitsus krediitide ülejäägi kohta aasta algusel selgusele ei olnud jõudnud. See krediitide ülejääk selgunud alles aasta lõpuks ja see olewat wõimaldanud hooneite ehitusele asuda. Puhtwormilisest küljest peaks mina praegu oma endise ettepaneku juurde jääma, sest pean otsekohe ütlima, et need seletused, mis selle asja tehnilise külje kohta on antud, meid tõesti mitte ei suuda rahuldada, kuid silmas pidades: 1) et Wabariigi Walitsus nende hoonete ehitamist tingimata tarwilikuks peab ja et tema arwamise järele riik suurt majanduslist kahju saada wõib, kui nende ehitustega aega wiidetakse, 2) et neid ehitusi tehetakse aja wiitmata ette wõtta. (J. Piiskar (is.): Eile polnud see teada.) Ei, eile ei olnud see mitte selge. (Naer pahemalt poolt.) Ja et 1923 a. eelarwesse nende summade üleswõtmine nende ehituste teostamist tõesti wiwitada wõiks, siis seda silmas pidades, wotan oma eelse ettepaneku tagasi. (S a a l i s n a e r.)

Juhataja **A. Kerem**: Palun rahu! Asun hääletamisele. Panen lisaelarwe I

osa hääletamisele. (Hääletatakse.) 31 häälega 19 vastu on käesolewa lisaeelarwe I osa vastu wõetud. Sõna eelarwe II osa etteandmiseks on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): II. Käesolew seadus hakkab maksuma tema wastuwõtmisega.

Juhataja **A. Kerem**: Sõnasoowijaid ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on II osa vastu wõetud. Sellega on siis käesolew seadus II lugemisel vastu wõetud.

Sõna korra kohta on rkl. Wirma'l.

3. Järgmise koosoleku määramine. **K. Wirma** (sd.): Arwesse wõttes, et tehnilistel põhjustel Riigikogu mater-

jaal walmis saab alles järgmiseks neljapäewaks, nii et koosolekut wast enne järgmist neljapäewa pidada ei saa, teen ettepaneku järgmist koosolekut ära pidada $\frac{1}{4}$ tunni pärast, päewakorda wõttes riigi 1922 a. kulude lisaeelarwe nr. 2 — III lugemisel.

Juhataja **A. Kerem**: Sõnasoowijaid selle ettepaneku kohta ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) On nähtawa enamusega otsustatud järgmist koosolekut ära pidada $\frac{1}{4}$ tunni pärast, päewakorda wõttes riigi 1922 a. kulude lisaeelarwe nr. 2 — III lugemisel.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 6.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **J. Bergman**.